

Vlaanderen
is landbouw & visserij

WATER TEGEN DE DROOGTE
Met resultaten van een bevraging
bij LMN-landbouwers

DEPARTEMENT
LANDBOUW
& VISSERIJ

www.vlaanderen.be/landbouw

////////////////////////////////////

WATER TEGEN DE DROOGTE

**Met resultaten van een bevraging bij
LMN-landbouwers**

////////////////////////////////////

Deze publicatie werd door het Departement Landbouwen Visserij met de meeste zorg en nauwkeurigheid opgesteld. Er wordt evenwel geen enkele garantie gegeven omtrent de juistheid of de volledigheid van de informatie in deze publicatie. De gebruiker van deze publicatie ziet af van elke klacht tegen het Departement Landbouwen Visserij of zijn ambtenaren, van welke aard ook, met betrekking tot het gebruik van de via deze publicatie beschikbaar gestelde informatie.

In geen geval zal het Departement Landbouwen Visserij of zijn ambtenaren aansprakelijk gesteld kunnen worden voor eventuele nadelige gevolgen die voortvloeien uit het gebruik van de via deze publicatie beschikbaar gestelde informatie.

SAMENVATTING

Welke maatregelen nemen de Vlaamse land- en tuinbouwers tegen langdurige droogte? In dit focusrapport halen we uit verschillende bronnen cijfers aan. We bespreken de steunaanvragen bij het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF) en de resultaten van een enquête bij de deelnemers van het Landbouwmonitoringsnetwerk (LMN) tijdens het voorjaar van 2021.

Een droogteperiode kan onder meer overbrugd worden door **water op te vangen en op te slaan**. Om dit technisch mogelijk te maken zijn extra investeringen nodig. Landbouwers kunnen financiële steun aanvragen bij het **Vlaams Landbouwinvesteringsfonds** (VLIF). Na goedkeuring wordt 30% (40% als het gaat om jonge landbouwers) van de investeringskosten uitbetaald. In de periode 2017-2021 is er 5,6 miljoen euro steun gegeven aan 1.055 goedgekeurde investeringen, wat zorgde voor 991.076 m³ bijkomende capaciteit van wateropvang en -opslag. De grootste volumes werden gerealiseerd via regenwaterreservoirs (46%) en -bassins (43%). Regenwaterbassins zijn vooral terug te vinden op glastuinbouwbedrijven. Toch zijn ook de investeringstypes met kleinere volumes, bijvoorbeeld opslag van drainwater of spuiwater of infiltratiebekken, van belang in de strijd tegen de droogte. Gietwater is veruit de grootste bestemming van het opgevangen water (52%). Daarna volgen reinigen van stallen en materieel (13%), aanlengen van gewasbeschermingsmiddelen (8%), reinigen van werktuigen en machines (7%), drinkwater voor dieren (7%) en irrigatie (6%).

Uit het **Landbouwmonitoringsnetwerk** (LMN), het boekhoudnetwerk van het Departement Landbouw en Visserij bestaande uit een 600-tal Vlaamse land- en tuinbouwbedrijven, blijkt dat in 2020 62% van de bedrijven hemelwater opvangt. Dat is goed voor een capaciteit van 817.000 m³. Of anders gesteld: 38% heeft nog geen hemelwateropvang. Zelfs niet alle glastuinbouwbedrijven hebben een regenwateropvangsysteem. Bij herbouw of verbouwing is regenwateropvang sinds 2014 verplicht.

Uit een **enquête** waaraan 571 LMN-land- en tuinbouwers tijdens het voorjaar van 2021 deelnamen, blijkt dat de meeste bedrijven 2, 3 of meerdere **waterbronnen** combineren. Ze kunnen zo het risico bij extreme droogte beter spreiden. 108 bedrijven hebben aangegeven water te hergebruiken. Een minderheid gebruikt maar één bron, waarvan 67 bedrijven enkel grondwater en 14 bedrijven enkel leidingwater.

De keuze van de waterbron hangt af van de beschikbaarheid, maar ook van de waterkwaliteit nodig voor de **bestemming van het water**. Er wordt nog relatief veel gereinigd met grondwater of leidingwater, wat milieukundig minder goed is. De aanmaak van gewasbeschermingsmiddelen en de irrigatie van gewassen kan nog vaker met hemel- en oppervlaktewater.

27% van 571 bedrijven **irrigeert** zijn gewassen in openlucht. Haspels met spuitkanon en druppelirrigatie komen het meest voor. Dan volgen beregeningsboom, waterton of aalton en beregeningsproeiers. Druppelirrigatie is de meest accurate en efficiënte techniek, maar technisch en of economisch niet overal toepasbaar.

Zonder de glastuinbouwbedrijven hebben 262 bedrijven werkende **drainage**buizen, goed voor 4.829 hectare. 25 bedrijven vangen het drainagewater op om te kunnen hergebruiken bij droogte. Vijf bedrijven hebben peilgestuurde drainagebuizen zodat de grondwaterstand te allen tijde aangestuurd kan worden. Onderhoud van de drainagebuizen, opdat ze blijven werken, is een belangrijk aandachtspunt.

Op de vraag of er **andere waterbesparende maatregelen** worden toegepast, heeft 57% positief geantwoord. Waterzuinig reinigen van de stallen wordt het meest aangegeven, gevolgd door drinkwatervoorziening met o.a. antimorsrand of drinknippels.

Samenwerking in verband met wateropslag en/of -hergebruik kan zeker nog verder gestimuleerd en mede-georganiseerd worden, aangezien slechts acht bedrijven dit nu reeds doen.

////////////////////////////////////

Wat betreft de **bekendheid van de overheidsinstrumenten i.v.m. water** staat de VLIF-investeringssteun bovenaan, gevolgd door bedrijfsadvies en de wateraudit. Bepaalde projectoproepen zoals Proeftuinen Droogte, Europees Innovatiepartnerschap (EIP) en Waterlandschap zijn minder bekend. Een op de vijf heeft geen enkel overheidsinstrument aangeduid, daarom is verdere bekendmaking aanbevolen.

1 SITUERING: WATERSCHAARSTE IN LANDBOUW

Het uitzonderlijk droge voorjaar van 2022 doet vrezen dat er na een relatief nat 2021 opnieuw een langdurige droge zomer zit aan te komen. In 2020 heeft de Vlaamse regering de Blue Deal opgesteld, een plan in strijd tegen waterschaarste en droogte. De CIW-adviesgroep Droogte en de Vlaamse Droogtecommissie volgen de situatie de voet op en zullen bij waterschaarste de nodige maatregelen treffen. Net voor publicatie van het rapport werd er medio juli 2022 in alle provincies een tijdelijk algemeen onttrekkingsverbod ingesteld op alle onbevaarbare waterlopen en publieke grachten.

Zijn de landbouwers beter voorbereid dan tijdens de droogte en hitte van 2018-2020? Aangezien oppervlaktewater en grondwater tijdelijk misschien niet opgepompt mogen worden, is opvang en opslag van water in tijden van overvloed een strategische oplossing. Andere extra maatregelen kunnen zijn: inzetten op meerdere waterbronnen, waterzuinige technieken gebruiken zoals druppelirrigatie of peilgestuurde drainage en samenwerken. Het kennen van de bestaande overheidsinstrumenten en er gebruik van maken wanneer mogelijk is zeker ook een voordeel.

Dit rapport, met focus op ‘water tegen de droogte’, beperkt zich tot bovenstaande maatregelen en is gebaseerd op volgende databronnen van het Departement Landbouw en Visserij: het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF), het Landbouwmonitoringsnetwerk (LMN) en een waterenquête afgenomen in het voorjaar van 2021 bij 571 land- en tuinbouwers aangesloten bij het LMN.

Het LMN is een boekhoudnetwerk bestaande uit een representatieve steekproef van een 600-tal Vlaamse land- en tuinbouwers. De resultaten van de waterenquête zijn niet geëxtrapolerd naar de totale populatie en kunnen daardoor niet veralgemeend worden.

Aangezien de waterbehoefte afhangt van de gewassen en dieren aanwezig op het bedrijf, worden de LMN-bedrijven opgedeeld in deelsectoren. De deelsector van een bedrijf wordt bepaald aan de hand van een Europees vastgelegde methode. Als bijvoorbeeld meer dan twee derde van het ‘inkomen’ uit akkerbouw komt, wordt het bedrijf geklasseerd als een gespecialiseerd akkerbouwbedrijf. Maximaal een derde van het inkomen komt uit andere activiteiten, bijvoorbeeld dieren of fruit. De niet-gespecialiseerde bedrijven komen in de categorieën “overige landbouwbedrijven” of “overige tuinbouwbedrijven” terecht. Voor meer informatie zie [specialisatie](#).

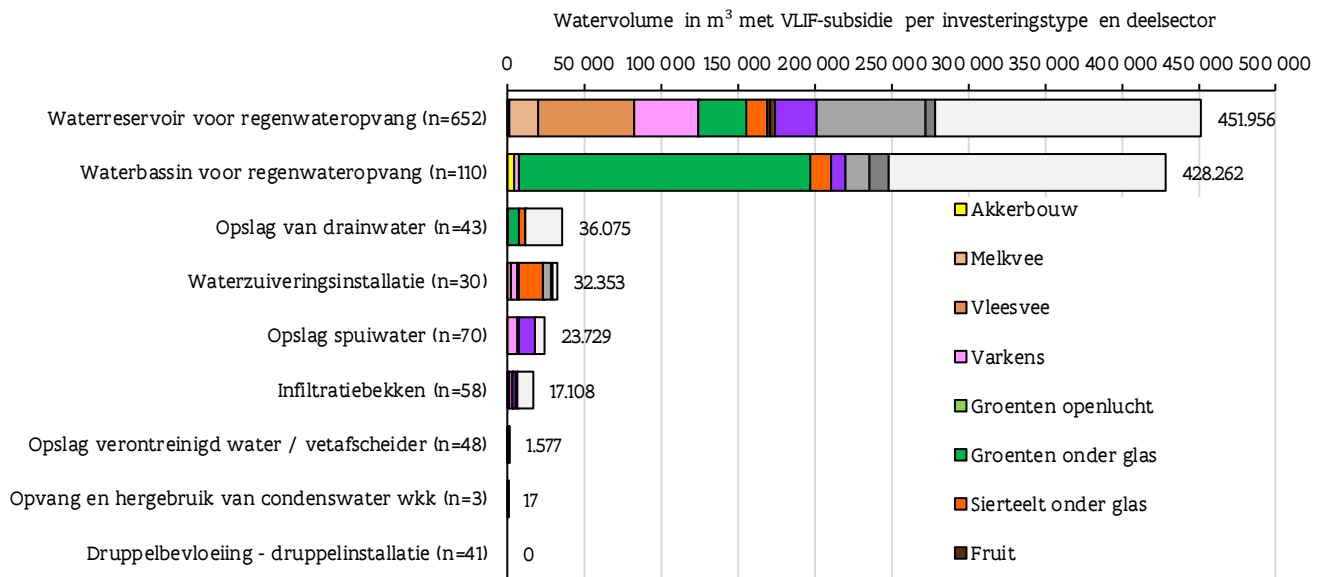
Cijfers over het totale watergebruik in de Vlaamse land- en tuinbouw, op basis van een extrapolatie van de LMN-gegevens, zijn terug te vinden op de [cijferwebsite van het Departement Landbouw en Visserij](#). Het Departement Landbouw en Visserij heeft ook een webpagina over de [droogte](#) met de actuele droogtesituatie, waterbeschikbaarheid, duurzaam watergebruik, enz.

2 WATEROPSLAG

Een droogteperiode kan onder meer overbrugd worden door water op te vangen en op te slaan. Om dit technisch mogelijk te maken zijn misschien extra investeringen nodig. Bijvoorbeeld regenwater via het dak van de stal opvangen en opslaan in een regenwaterput. Met de nodige infrastructuur (pomp en waterleidingen) wordt het water verder naar de plaats van gebruik gebracht. De opvangcapaciteit wordt berekend in functie van de waterbehoefte, maar bij een langere droogteperiode is een grotere opslagcapaciteit een voordeel.

Figuur 1: VLIF-investeringssteun 2017-2021, aantal investeringen (n), watervolume per deelsector in m³ water, gesorteerd per investeringstype

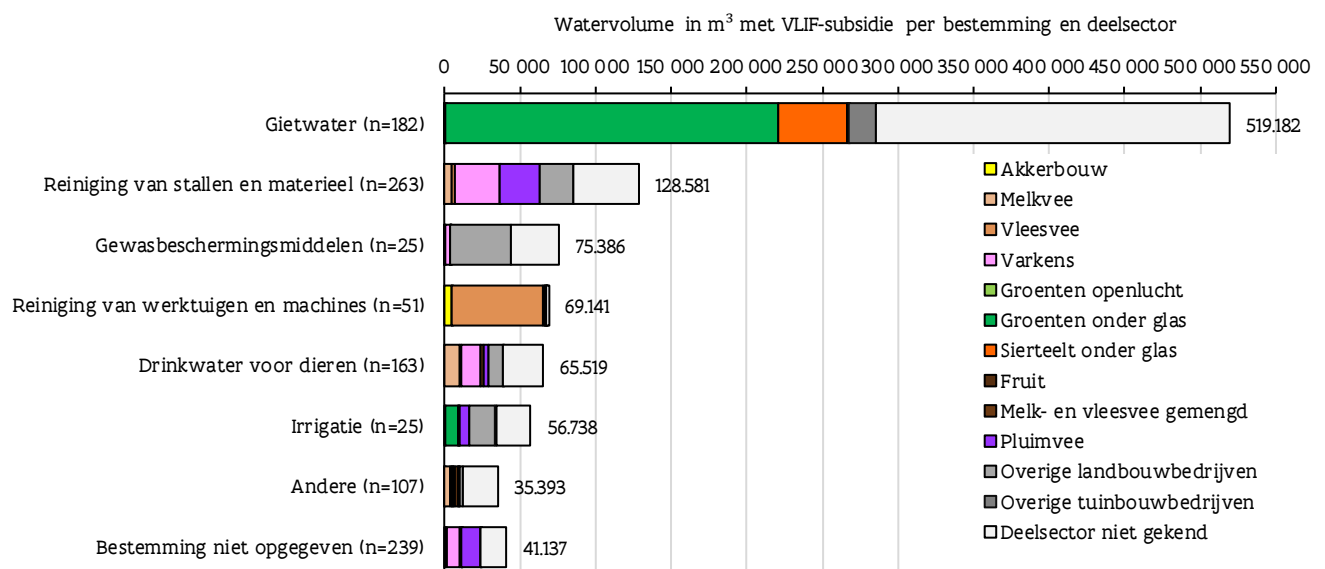
Bron: Departement Landbouw en Visserij, VLIF

2.1.2 Bestemming wateropvang

Figuur 2 geeft een overzicht van de bestemmingen van het opgeslagen water gesorteerd per volume. Gietwater is veruit de belangrijkste bestemming, met 52% van het totale volume. Het grootste aandeel is voor groenten onder glas (42%), gevolgd door sierteelt onder glas (9%). Bijna de helft (45%) kon echter niet worden toegewezen aan een deelsector.

Dan volgen de bestemmingen reinigen van stallen en materieel (13%), aanlengen van gewasbeschermingsmiddelen (8%), reinigen van werktuigen en machines (7%), drinkwater voor dieren (7%) en irrigatie (6%). In een aantal gevallen werd de bestemming niet opgegeven (4%).

Figuur 2: VLIF-investeringssteun 2017-2021, aantal investeringen (n), watervolume per deelsector in m³ water, gesorteerd per waterbestemming

Bron: Departement Landbouw en Visserij, VLIF

2.2 HEMELWATEROPSLAGCAPACITEIT VOLGENS LMN

Sinds 2020 wordt er voor het eerst in het LMN gevraagd naar de effectieve hemelwateropslagcapaciteit. Het gebruik van dit opgeslagen hemelwater kan alleen bekend zijn als er overal watermeters geïnstalleerd zijn en dat is nog niet het geval.

Volgens tabel 2 vangt 62% van de bedrijven hemelwater op of anders gesteld: 38% doet het nog niet. Zelfs niet alle glastuinbouwbedrijven vangen hemelwater op (24% groenten onder glas en 18% sierteelt onder glas), wellicht zijn dit de oudere serres. Varkens- en pluimveebedrijven zijn het minst uitgerust met een hemelwateropvangsysteem.

De totale opvangcapaciteit van de 593 LMN bedrijven bedraagt in 2020 iets meer dan 817.000 m³. Gemiddeld per bedrijf is de opvang het hoogst bij de groenten onder glas en het laagst bij de akkerbouwbedrijven. Niet verwonderlijk omdat de waterbehoefte bij de serrebedrijven het hoogst is.

Tabel 2: Hemelwateropvangcapaciteit 2020 per deelsector, in m³, gesorteerd op aandeel bedrijven

Deelsector	Totaal aantal bedrijven	Aandeel bedrijven met hemelwateropvang	m ³ hemelwater-opvangcapaciteit	m ³ hemelwater-opvangcapaciteit per bedrijf
Sierteelt onder glas	17	82%	64.764	4.626
Overige tuinbouw	23	78%	28.776	1.599
Groenten onder glas	41	76%	262.541	8.469
Melkvee	125	74%	141.720	1.540
Melk- vleesvee gemengd	29	66%	83.217	4.380
Overige landbouw	112	63%	70.891	1.013
Fruit	42	62%	5.314	204
Akkerbouw	46	50%	4.394	191
Vleesvee	66	50%	97.667	2.960
Groenten open lucht	18	50%	14.970	1.663
Pluimvee	22	45%	2.722	272
Varkens	52	42%	40.255	1.830
Totaal	593	62%	817.231	2.227

Bron: Departement Landbouw en Visserij, LMN-steekproef

Sinds 1 januari 2014 is een regenwaterput verplicht bij nieuwbouw of herbouw van minstens één ander gebouw dan een eengezinswoning met een dakoppervlakte groter dan 100 m². Het verplichte volume van het regenwatersysteem is 50 liter per vierkante meter dakoppervlakte, met een maximum van 10.000 liter. Voor meer informatie zie [verplichting regenwatersysteem](#).

3 AANTAL WATERBRONNEN EN BESTEMMING

We namen een waterenquête af in het voorjaar van 2021 bij 571 land- en tuinbouwers aangesloten bij het LMN. In de enquête namen we, naast de vier klassieke waterbronnen (leidingwater, grondwater, opgevangen hemelwater en oppervlaktewater), ook waterhergebruik als bron op. Hemelwater dat rechtstreeks op de gewassen valt wordt niet in rekening gebracht. Met oppervlaktewater wordt het water in beken/grachten, rivieren/kanalen en vijvers/poelen bedoeld. Het wordt gevoed met hemelwater en grondwater, maar is direct aan de oppervlakte beschikbaar zonder te graven.

Toegang hebben tot meerdere waterbronnen kan een voordeel zijn bij droogte. Bij een goed waterbeheer is de bron afgestemd op het gebruik en de vereiste waterkwaliteit. Het is uit milieukundig standpunt beter om diep grondwater en leidingwater als laatste opties te gebruiken.

3.1 AANTAL WATERBRONNEN

Volgens de LMN-waterenquête worden er in **totaal** meestal 2 à 3 verschillende waterbronnen gecombineerd op het bedrijf (tabel 3). 4% van de bedrijven combineert zelfs alle vijf waterbronnen. 17% van de bedrijven gebruikt slechts één bron, waarvan 67 bedrijven enkel grondwater en 14 bedrijven enkel leidingwater.

Per **deelsector** hebben glasgroentebedrijven het vaakst een combinatie: 42% drie bronnen, 24% vier bronnen. 39% van de bedrijven met groenten in openlucht doen het met slechts één bron. Bij de akkerbouw ligt dit aandeel op 32%.

Tabel 3: Aantal waterbronnen 2021, totaal en per deelsector, olopend gesorteerd op aandeel bedrijven met 1 bron

Deelsector	Totaal aantal bedrijven	1 bron	2 bronnen	3 bronnen	4 bronnen	5 bronnen
Groenten onder glas	38	5%	24%	42%	24%	5%
Melk- en vleesvee gemengd	38	8%	32%	37%	18%	5%
Overige tuinbouwbedrijven	20	10%	50%	30%	0%	10%
Melkvee	110	11%	35%	34%	15%	5%
Overige landbouwbedrijven	117	15%	28%	26%	24%	6%
Vleesvee	68	16%	32%	38%	12%	1%
Sierteeit onder glas	18	17%	33%	44%	0%	6%
Varkens	46	22%	35%	22%	17%	4%
Fruit	39	26%	33%	33%	5%	3%
Pluimvee	22	27%	50%	14%	9%	0%
Akkerbouw	37	32%	32%	22%	11%	3%
Groenten openlucht	18	39%	33%	11%	11%	6%
Totaal	571	17%	33%	30%	15%	4%

Bron: Departement Landbouw en Visserij, LMN-waterenquête

De combinatie hemelwater en grondwater komt het meest voor (102 keer), gevolgd door enkel grondwater (67 keer) en de combinatie hemelwater, grondwater en leidingwater (55 keer). 108 bedrijven hebben aangegeven water te hergebruiken.

3.2 WATERBRON EN BESTEMMING

De keuze van de waterbron hangt af van de beschikbaarheid, maar ook van de waterkwaliteit nodig voor de bestemming of toepassing van het water. Bij leidingwater is de waterkwaliteit verzekerd. Ook diep grondwater is meestal van goede kwaliteit. De kwaliteit van ondiep grondwater, hemelwater en zeker oppervlaktewater is minder constant en daarom niet altijd overal inzetbaar. Ze kunnen vervuild zijn met zouten, nitraten, residuen van gewasbeschermingsmiddelen, zware metalen, enz.

Tabel 4 geeft de gebruikte waterbron weer voor de vijf meest aangekruiste waterbestemmingen. Grondwater als drinkwater voor dieren werd het meest aangeduid (344 keer). Als de bestemming niet van toepassing was, moest de vraag niet beantwoord worden. Een combinatie van waterbronnen is mogelijk, maar niet zichtbaar in deze tabel.

////////////////////////////////////

Volgens de LMN-waterenquête gebruiken in **totaal** 152 bedrijven of 27% een of meerdere irrigatietechnieken in openlucht (tabel 5). Sommige bedrijven passen meer dan een irrigatietechniek toe, zodat het gemiddelde op 1,2 komt te liggen. Haspels met spuitkanon (49%) en druppelirrigatie (38%) komen het meest voor. Dan volgen beregeningsboom, waterton of aalton en beregeningssproeiers. Onder 'andere' werd handmatig aangieten en eb- en vloedsysteem vermeld.

Tabel 5: Irrigatietechnieken in openlucht 2021, gesorteerd op aantal technieken

Irrigatietechniek in openlucht	Aantal technieken	Aandeel t.o.v. 152 unieke bedrijven
Haspel met spuitkanon	74	49%
Druppelirrigatie	58	38%
Beregeningsboom	19	13%
Waterton	19	13%
Beregeningssproeiers	10	7%
Andere	3	2%
Totaal aantal technieken	183	120%

Bron: Departement Landbouw en Visserij, LMN-waterenquête

De keuze van het irrigatiesysteem moet afgestemd zijn op het gewas, de voorwaarden en omstandigheden. Ook accuraatheid en efficiëntie zijn van belang. Hier staat druppelirrigatie bovenaan, ondergronds is nog beter dan bovengronds. Het water komt immers in kleine hoeveelheden op de juiste plaats terecht waar het onmiddellijk met minimale verdamping de bodem indringt en naar de wortels kan gaan. Druppelirrigatie is echter technisch en of economisch niet overal toepasbaar. Beregeningsbomen en -sproeiers zijn door hun vaste en vooral kleinere breedtes redelijk accuraat. Naargelang de teelt en de waterbehoefte moet er meerdere keren beregend worden, wat minder efficiënt is. Haspels met spuitkanon zijn minder accuraat en efficiënt, maar ze hebben wel een hogere capaciteit, zodat een hogere watergift mogelijk is. Een waterton kan uitgerust zijn met een spuitboom of een spuitkanon.

Per **deelsector** wordt irrigatie in openlucht relatief het meest toegepast op bedrijven met groenten in openlucht en sierteelt onder glas (beiden 67%), het minst op bedrijven met dieren (11%) en akkerbouw (14%) (tabel 6). Glastuinbouwbedrijven kunnen ook teelten in openlucht hebben en zijn daarom meegerekend.

- De haspel wordt relatief het meest ingezet in de akkerbouw, op bedrijven met dieren en overige landbouwbedrijven.
- Druppelirrigatie komt relatief het meest voor bij fruitbedrijven en glasgroentebedrijven (voor hun teelten in openlucht bijvoorbeeld aardbeien).
- De beregeningsboom wordt vooral ingezet bij glassierteeltbedrijven (voor hun teelten in openlucht bijvoorbeeld snijbloemen, containervelden) en bedrijven met groenten in openlucht.
- De waterton wordt nog frequent gebruikt op de overige landbouwbedrijven en de bedrijven met dieren.
- Beregeningssproeiers komen relatief met meest voor op glasgroentebedrijven (voor hun teelten in openlucht bijvoorbeeld aardbeien).

////////////////////////////////////

Tabel 6: Irrigatietechnieken in openlucht 2021, per deelsector, gesorteerd op aandeel bedrijven met irrigatie in openlucht

Welke irrigatietechnieken past u toe: in openlucht ?	Groenten openlucht	Sierteelt onder glas	Overige Tuinbouw-bedrijven	Fruit	Groenten onder glas	Overige Landbouw-bedrijven	Akkerbouw	Bedrijven met dieren
Haspel met spuitkanon	6	1	7		2	30	5	23
Druppelirrigatie	3	5	7	20	11	11	1	
Beregeningsboom	3	5	3	1	4	2		1
Waterton		1		3		11		4
Beregeningssproeiers	2			1	4	1		2
Andere		1		1		1		
Totaal aantal irrigatietechnieken	14	13	17	26	21	56	6	30
Totaal aantal bedrijven met irrigatie in openlucht	12	12	13	23	17	40	5	30
Totaal aandeel bedrijven met irrigatie in openlucht	67%	67%	65%	59%	45%	34%	14%	11%

Bron: Departement Landbouw en Visserij, LMN-waterenquête

4.2 PEILGESTUURDE DRAINAGE

Drainage is een veelgebruikte agrarische techniek die de bewerkbaarheid van de grond verhoogt en problemen met zuurstoftekort in de wortelzone vermijdt. Bij wateroverlast wordt het grondwater via de drainagebuizen afgevoerd tot de grondwaterstand gelijk komt te staan met het niveau van de drainagebuizen. Onderhoud van de drainagebuizen, opdat ze blijven werken, is een belangrijk aandachtspunt. Opvang van het drainagewater en zeker peilgestuurde drainage is, in tijden van langdurige droogte, een meerwaarde.

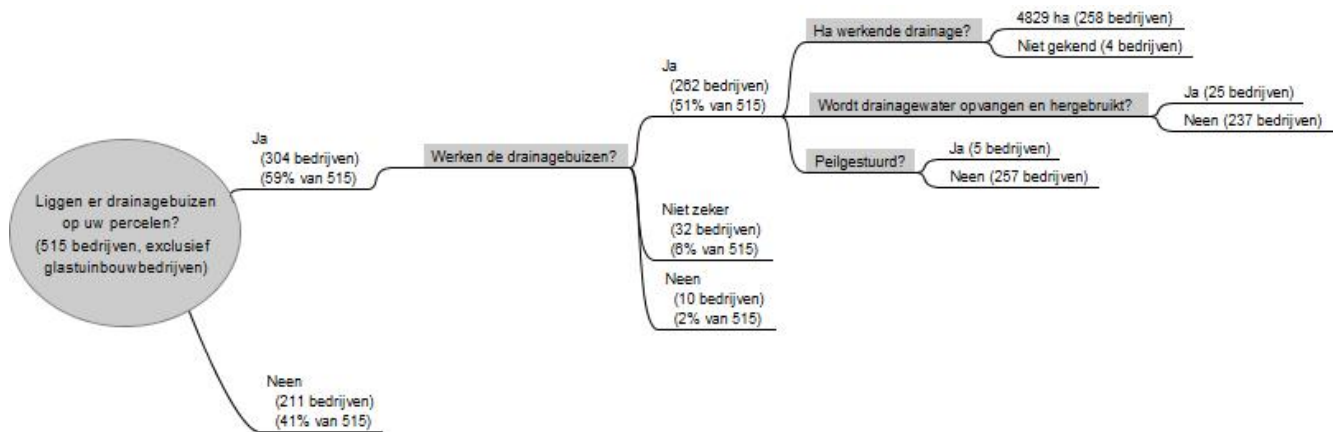
Bij peilgestuurde drainage kan de afwateringshoogte flexibel ingesteld worden zodat water tijdens drogere periodes in de grond kan vastgehouden worden. Via [VLIF niet-productieve investeringssteun \(NPI\)](#) kan er steun aangevraagd worden voor de omvorming van bestaande drainage naar peilgestuurde drainage. Volgens het [VLIF-activiteitenverslag 2021](#) werden er in 2021 54 aanvragen van NPI met betrekking tot water goedgekeurd, goed voor een selectiebedrag van iets meer dan 2 miljoen euro.

Volgens de LMN-waterenquête, zonder de 56 glastuinbouwbedrijven, hebben 304 of 59% van de bedrijven drainagebuizen liggen op hun percelen (figuur 3). Hiervan zijn er 262 operatief, 32 bedrijven weten het niet zeker en 10 drainagesystemen werken niet meer. De bedrijven hebben tezamen 4.829 hectare werkende drainagebuizen liggen. Vier van de 262 bedrijven hebben geen hectares opgegeven. Gemiddeld wordt 18,7 ha per bedrijf gedraineerd.

Op 25 van de 262 bedrijven wordt het drainagewater opgevangen en kan het hergebruikt worden in tijden van watertekort. Op vijf bedrijven zijn de drainagebuizen peilgestuurd. Vier van hen zijn in de Kempen gelegen, het vijfde in de Polders en duinen. Deze lage aantallen geven aan dat hier nog meer op ingezet kan worden.

////////////////////////////////////

Figuur 3: Antwoordschema (mindmap) voor de vragen over drainage 2021, zonder de glastuinbouwbedrijven

Bron: Departement Landbouw en Visserij, LMN-waterenquôte

4.3 ANDERE WATERBESPARENDE MAATREGELEN

Volgens de LMN-waterenquôte nemen in **totaal** 328 bedrijven of 57% andere waterbesparende maatregelen (tabel 8). Het ‘waterzuinig’ reinigen van de stallen wordt het meest aangegeven, gevolgd door drinkwatervoorziening met o.a. antimorsrand of drinknippels. Dit laatste is enkel van toepassing als er dieren aanwezig zijn op het bedrijf. Bij de optie ‘andere’ werd o.a. genoteerd: vochtsensoren voor fruit en een beter tijdstip van de watergift. Aangezien er meerdere antwoorden mogelijk zijn, ligt het gemiddelde op 1,4 maatregelen per bedrijf.

Tabel 7: Andere waterbesparende maatregelen 2021, gesorteerd op aantal maatregelen

Past u nog andere waterbesparende maatregelen toe?	Aantal maatregelen	Aandeel t.o.v. 328 unieke bedrijven
Ja, bij het reinigen van de stallen (bv. eerst droog vuil verwijderen, daarna pas met water) wegspoelen,...)	284	87%
Ja, bij de drinkwatervoorziening (bv. antimorsrand, drinknippels)	124	38%
Andere (zelf omschreven door landbouwer)	55	17%
Totaal aantal waterbesparende maatregelen	463	141%

Bron: Departement Landbouw en Visserij, LMN-waterenquôte

Reinigen van stallen en drinkwatervoorziening is gerelateerd aan de aanwezigheid van dieren. Tabel 8 toont de cijfers voor de **deelsectoren met dieren**. Het aandeel met andere waterbesparende maatregelen ligt het hoogst bij varkensbedrijven (76%) en het laagst bij pluimvee (55%). Voor hen die ‘ja’ hebben geantwoord, geldt het volgende:

- Bijna iedereen bespaart water tijdens het reinigen van de stallen. Pluimvee- en varkensstallen worden frequenter geruimd en dus ook gereinigd dan rundveestallen.
- Besparingen bij drinkwatervoorziening worden relatief veel toegepast op varkens- en pluimveebedrijven, minder bij rundveebedrijven.

Tabel 9: Bekendheid van bestaande overheidsinstrumenten 2021, gesorteerd op aantal instrumenten en aandeel bedrijven

Welke van de onderstaande instrumenten zijn u bekend?	Aantal overheidsinstrumenten	Aandeel t.o.v. 571 unieke bedrijven
VLIF-investeringssteun	416	73%
Bedrijfsadvies (BAS, Kratos)	130	23%
Wateraudit	124	22%
Demonstratieprojecten	88	15%
Proeftuinen Droogte	44	8%
Proeftuinen Ontharding	22	4%
Projectoproep EIP (Europees Innovatiepartnerschap)	19	3%
Waterlandschap	18	3%
Andere (maar geen overheidsinstrument)	6	1%
Totaal aantal instrumenten	988	173%

Bron: Departement Landbouw en Visserij, LMN-waterenquôte

De bekendheid verschilt sterk naargelang de **deelsector**. In totaal scoren bedrijven met glasgroenten het best (92%), pluimveebedrijven het minst goed (59%).

- VLIF-investeringssteun geniet relatief de hoogste bekendheid bij bedrijven met groenten onder glas (84%) en akkerbouw (81%);
- Bedrijfsadvies is het best bekend bij varkens- (33%) en vleesveebedrijven (26%);
- Wateraudit werd het meest aangekruist door varkens- (33%) en melkveebedrijven (30%);
- Bedrijfsleiders van groenten openlucht zijn relatief het minst bekend met VLIF-investeringssteun, bedrijfsadvies en wateraudit (respectievelijk 50%, 11% en 11%);
- De demonstratieprojecten en proeftuinen zijn relatief meer bekend bij groentetelers.

Hieruit kan besloten worden dat de bestaande overheidsinstrumenten nog niet bij iedereen evengoed bekend zijn. Meer reclame maken kan hierbij helpen.

////////////////////////////////////